

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА”**

ЗАЛЄТОВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 336.67

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ-2007

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі страхування ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України
Барановський Олександр Іванович,
ДУ „Інститут економіки та прогнозування НАН
України”,
завідувач відділу досліджень розвитку
та регулювання фінансових ринків.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Базилевич Віктор Дмитрович,
Київський національний університет ім. Тараса
Шевченка,
декан економічного факультету,
завідувач кафедри економічної теорії;

кандидат економічних наук
Навроцький Денис Анатолійович,
страхова компанія „AIG Україна”, андеррайтер.

Захист відбудеться „_____” листопада 2007 року о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.04 ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” за адресою: 03680, м. Київ, пр. Перемоги, 54/1, ауд. 203.

Автореферат розісланий „_____” жовтня 2007 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Поддєрьогін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Досвід розвинених країн свідчить, що страхування життя – це важлива галузь страхового ринку, яка забезпечує значну частину довгострокових інвестицій в національну економіку та сприяє підвищенню її конкурентоспроможності. Незважаючи на значний потенціал страхування життя для економічного розвитку країни, забезпечення більш ефективної соціальної та інвестиційної політики держави, роль ринку страхування життя в Україні на сучасному етапі залишається дуже незначною. Зокрема, в економічно розвинених країнах платежі зі страхування життя становлять близько 10% до ВВП, а в Україні цей показник за 2006 рік становив лише 0,08%. Частка платежів зі страхування життя вітчизняних страховиків в загальноєвропейських надходженнях платежів становить лише 0,02% – при тому, що в Україні проживає 7% населення Європи.

В нашій країні ще й досі нерегульовані питання підвищення фінансової надійності компаній зі страхування життя, відсутні дієві заходи з унеможливлення використання страхування життя для шахрайства та легалізації брудних грошей, а також у незавершеному стані перебуває інфраструктура цього ринку.

Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад страхування життя внесли вітчизняні вчені: Т.М. Артюх, В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, О.І. Барановський, Н.М. Внукова, К.Г. Воблий, Л.В. Временко, О.О. Гаманкова, Ю.П. Гришан, М.С. Клапків, В.В. Корнєєв, С.С. Осадець, Р.В. Пікус, Т.А. Ротова, Д.П. Расшивалов, О.О. Слюсаренко, Г.М. Третьякова, К.В. Шелехов, В.В. Фурман, Я.П. Шумелда, а також зарубіжні - Т.Є. Гварліані, Д.В. Демідов, С.Л. Єфімов, С.К. Заврієв, О.М. Зубець, Є.В. Коломін, Л.А. Орланюк-Малицька, В.К. Райхер, Л.І. Рейтман, К.Є. Турбіна, О.А. Циганов, В.В. Шахов, Р.Т. Юлдашев та інші.

Водночас теорія страхування життя відстає від практики. Відсутні узагальнюючі висновки про специфічні особливості, функції та принципи страхування життя. У наукових працях вітчизняних економістів не знайшли комплексного розгляду питання передумов ефективного розвитку ринку страхування життя в Україні, а також особливості його державного регулювання.

Необхідність розв'язання зазначених проблем зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, її теоретичну і практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, проектами, темами. Результати дисертаційної роботи є частиною науково-дослідної роботи кафедри страхування ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” на 2006-2010 роки за темою „Система страхового захисту в умовах розбудови соціально-ринкової економіки” (номер державної реєстрації 0106U004360), в якій автором особисто удосконалено перелік функцій держави в процесі розвитку ринку страхування життя; частиною аналітичного звіту „Стан та перспективи розвитку страхового ринку України”, який розглянуто і схвалено Координаційною радою з питань політики фінансового сектору при Кабінеті Міністрів України 7 червня 2004 року (протокол №3), де автором особисто запропоновано шляхи удосконалення державного регулювання ринку страхування життя.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розкриття функцій та принципів страхування життя в сучасних ринкових відносинах, розробка теоретичних і практичних засад впливу держави на ринок

страхування життя та науково-обґрунтованих пропозицій щодо його удосконалення.

Для досягнення вказаної мети в дисертаційній роботі були поставлені наступні завдання:

- вивчити та узагальнити теоретичні підходи до визначення передумов виникнення страхування життя, його принципів та економічної сутності в ринкових умовах;

- розглянути функції держави в процесі розвитку ринку страхування життя та визначити завдання державного регулювання;

- виявити чинники соціально-економічного та правового характеру, що заважають розвитку ринку страхування життя в Україні;

- дослідити історичний досвід формування ринку страхування життя та тенденції, що відбуваються в світовій практиці його державного регулювання, та обґрунтувати шляхи подальшого розвитку ринку страхування життя в Україні в умовах глобалізації світової економіки;

- визначити сутність та заходи боротьби зі страховим шахрайством та легалізацією брудних грошей на ринку страхування життя.

Об'єктом дослідження є ринки страхування життя в Україні та зарубіжних країнах.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин на ринку страхування життя та його державне регулювання.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою роботи є сучасна економічна теорія, критичний аналіз поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених на економічну природу страхування життя, його сутність та значення. В процесі дослідження застосовувалися методи: соціального моніторингу (неформальні інтерв'ю, експертні опитування) – для забезпечення інформаційної бази щодо оцінки трансформацій ринку страхування життя та аналізу ефективності державного регулювання останнім; інституціонального аналізу – для дослідження взаємного впливу формальних і неформальних інститутів у ході формування ринку страхування життя - для оцінки впливу інституційних чинників на ефективність його функціонування; порівняльного аналізу – для оцінки методів державного регулювання та механізмів функціонування ринку страхування життя в розвинутих країнах та країнах з перехідною економікою; дедуктивний – для пізнання загальних закономірностей процесу формування ринку страхування життя в Україні; системного економічного та статистичного аналізу – для обробки, узагальнення і аналізу фактологічного матеріалу; порівняння – для виявлення специфічних особливостей страхування життя; умовивід за аналогією – для розробки методичних засад фінансового моніторингу на ринку страхування життя та боротьби зі страховим шахрайством. Також при дослідженні розвитку ринку страхування життя використано методи групувань, графічний і монографічний. При обґрунтуванні пропозицій щодо удосконалення державного регулювання ринку страхування життя використано аналітичний та абстрактно-логічний методи.

Джерелами інформації дисертаційного дослідження слугували законодавчі акти, нормативні та інструктивні матеріали з питань страхування життя та фінансового моніторингу, звіти та оперативні матеріали Укрстрахнагляду,

Мінфіну, Держфінпослуг, Держфінмоніторингу, представництва Світового банку в Україні, IAIS, Swiss Re, Координаційної ради з питань політики фінансового сектору при Кабінеті Міністрів України, ЛСОУ, ТАУ, а також наукові розробки ДУ „Інститут економіки та прогнозування НАН України”, ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Українського науково-дослідного інституту „Права та економічних досліджень” та інших українських і зарубіжних наукових центрів і вищих навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів визначається сукупністю теоретичних, методичних і прикладних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

- визначено поняття „фінансова безпека страхування життя” як рівень забезпеченості інтересів страхувальників (застрахованих, вигодонабувачів), страховиків, перестраховиків, посередників, інвесторів, позичальників, кредиторів, а також держави з метою уникнення або зменшення збитків при здійсненні операцій на ринку страхування життя;

- обґрунтовано необхідність запровадження системи державного нагляду за страховими групами, що передбачає унормування процедур створення, діяльності та ліквідації страхових груп, а також запровадження консолідованої звітності її учасників;

одержало подальший розвиток:

- визначення страхування життя як складової системи соціального захисту населення в ринковій економіці, що передбачає управління соціальними ризиками за рахунок коштів страхового фонду з децентралізованих джерел;

- обґрунтування принципів страхування життя за рахунок виокремлення поряд із загальними та конкретними принципами спеціальних (забезпечення фінансової потреби застрахованого та/або вигодонабувача, довгостроковість договірних відносин, участь застрахованого в прибутку від розміщення коштів страхових резервів, можливість цесії та кредитування застрахованого, право застрахованого на викупну суму);

- визначення сутності платоспроможності компанії зі страхування життя як наявності достатніх ліквідних активів для виконання фінансових зобов'язань у відносинах зі страхувальниками (застрахованими, вигодонабувачами), перестраховиками, страховими посередниками, інвесторами, кредиторами, позичальниками та державою, що має бути предметом пруденційного нагляду, складовою частиною якого повинен бути відповідальний актуарій;

- обґрунтування необхідності запобігання та протидії страховому шахрайству, що передбачає законодавче визначення поняття страхового шахрайства як навмисного введення в оману або приховування факту, що має істотне значення, з метою доведення іншої особи до того стану, щоб укласти, або утриматися від укладання договору страхування життя; одержання фінансової вигоди особою (страховик, страхувальник, страховий посередник), яка навмисно вводить іншу особу в оману шляхом подання неправдивих відомостей, а також здійснення попереджувальних заходів з боку держави, що передбачає профілактику злочинів серед населення, страхових посередників (агентів, брокерів) та працівників страхових компаній;

удосконалено:

- перелік завдань державного регулювання ринку страхування життя в умовах глобалізації світової економіки, що на відміну від існуючих (захист інтересів страхувальників (застрахованих, вигодонабувачів) та підтримка національних страховиків) передбачає забезпечення запобігання несанкціонованому поглинанню вітчизняних страховиків та стимулювання розміщення коштів страхових резервів зі страхування життя з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки;

- типологію легалізації брудних грошей на ринку страхування життя, що включає: дострокове припинення договору; повернення страхувальнику зайво переплачених грошей за договором; укладання договору без згоди страхувальника; кредитне страхування життя з фіктивним страховим випадком; використання послуг страховика, який перебуває в іншій юрисдикції ніж страхувальник; використання підставних страхувальників; псевдоперестраховання.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації наукові, методичні положення і практичні рекомендації можуть бути використані для удосконалення державного регулювання ринку страхування життя в умовах ринкової економіки з метою протидії страховому шахрайству, легалізації брудних грошей та ворожому поглинанню вітчизняних компаній зі страхування життя, підвищення їх платоспроможності та фінансової надійності, що сприятиме захисту майнових інтересів населення, підприємств різної форми власності та держави загалом. Результати дослідження можуть бути використані державними органами і установами, страховиками та страховими посередниками, а також їх об'єднаннями для опрацювання заходів щодо подальшого розвитку ринку страхування життя.

Пропозиції автора стосовно удосконалення державного регулювання ринку страхування життя були враховані при підготовці аналітичного звіту „Стан та перспективи розвитку страхового ринку України” та Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року (довідка Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України №2264/07-10 від 05.03.07р.), використані під час опрацювання проекту нової редакції Закону України „Про страхування” та формування планів роботи комітетів Ліги страхових організацій України з питань страхування життя та з питань страхового шахрайства (довідка Ліги страхових організацій України №87/III-6 від 16.02.07р.).

Результати дисертаційного дослідження щодо платоспроможності компанії зі страхування життя набули практичного застосування у ВАТ „Київоблгаз” при розробці Методики визначення переможця тендеру (торгу) на закупівлю послуг добровільного страхування життя та додаткової пенсії працівників ВАТ „Київоблгаз” та тендерної документації (довідка ВАТ „Київоблгаз” №3-568 від 08.02.07р.).

Матеріали дослідження про зміст актуарної діяльності використані Товариством актуаріїв України при опрацюванні проекту нової редакції Закону України „Про страхування” та формуванні планів роботи Товариства актуаріїв України (довідка Товариства актуаріїв України №1-12 від 09.02.07р.).

Теоретичні та науково-практичні рекомендації дисертаційної роботи використовуються кафедрою страхування ДВНЗ „Київський національний

економічний університет імені Вадима Гетьмана” при викладанні навчальних дисциплін „Страхування”, „Страхові послуги” та „Страхове право” в системі підготовки бакалаврів і магістрів за спеціальністю „Фінанси” (довідка Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана від 27.02.07р.).

Типологія легалізації брудних коштів на ринку страхування життя впроваджена в ДНЗПО „Навчально-методичний центр Держфінмоніторингу” під час опрацювання Програми підвищення кваліфікації та навчально-методичних матеріалів курсу „Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму” (довідка ДНЗПО „Навчально-методичний центр Держфінмоніторингу” №1-12/175 від 07.08.06р.).

Пропозиції автора щодо заміни терміну „страхування життя” на „убезпечення життя”, а також обґрунтування предмету діяльності компаній з забезпечення життя використано страховими компаніями та страховими посередниками в рекламних та навчально-методичних матеріалах (довідки: ЗАТ СК „Оранта-Життя” № 2302/01 від 23.02.2007р., ЗАТ СК „ТАС” №418 від 26.02.2007р., ЗАТ СК „Блакитний поліс” №01/79 від 27.02.2007р., ТОВ Страховий брокерський дім „САМСОН” № 500 від 27.02.2007р., ТОВ „АссисТАС” №06 від 28.02.2007р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації наукові результати, узагальнення, пропозиції та рекомендації щодо удосконалення державного регулювання ринку страхування життя є особистим надбанням автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження доповідались та обговорювались на Міжнародній конференції з нагоди 125-річчя з дня народження К. Воблого (2000р., м. Тернопіль), Міжнародному форумі учасників страхового ринку (2004р., м. Ялта), Міжнародному форумі учасників ринку капіталу (2004р., м. Ялта), Міжнародній колегії з забезпечення життя (2006р., м. Київ), Міжнародній науково-практичній конференції „Розвиток фінансового моніторингу в умовах глобалізації світової економіки” (2006р., м. Київ).

Публікації. Основні наукові положення та результати прикладного характеру дисертації висвітлені в 33 наукових працях, в тому числі: 1 індивідуальній монографії, 3 навчальних посібниках, 3 статтях у наукових фахових виданнях, 26 статтях в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій, які є особистим доробком автора, становить 139,3 др. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 186 сторінок комп’ютерного тексту, який включає 17 таблиць на 10 стор., 14 рисунків на 5 стор. Список використаних джерел налічує 237 найменувань. Дисертація містить 9 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, визначено мету і завдання, об’єкт та предмет дисертаційного дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У розділі 1 „Теоретико-методологічні засади страхування життя” визначено теоретичні основи, пов’язані з розкриттям економічної необхідності, сутності, функцій та принципів страхування життя, а також особливостей ринку страхування життя та його державного регулювання.

Інститут соціального захисту населення формується під впливом багатьох факторів, пов’язаних із суспільним прогресом. Постійною складовою розвитку були й залишаються численні ризики, що загрожують існуванню людини й суспільству загалом, в т.ч. смерть, інвалідність, тимчасова непрацездатність, старість, тобто - соціальні ризики.

Соціальний ризик — це передбачена законодавством та визнана суспільством соціально-значима обставина об’єктивного характеру, з настанням якої фізичні особи (члени їх сімей, утриманці) можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування чи потребують додаткового матеріального забезпечення (тимчасово або постійно). Враховуючи те, що значна кількість соціальних ризиків притаманна страхуванню життя, це дає підстави розглядати його як складову частину соціального захисту населення. При цьому слід зазначити, що при страхуванні життя страховим випадком може бути подія, котра не має ознак шкоди. Більш того, це може бути подія досить приємна, радісна і навіть бажана (наприклад, одруження, повноліття, вступ до вищого навчального закладу, відкриття власного бізнесу). Це не відповідає всім традиційним визначенням страхового випадку як небезпеки, що загрожує особі (фізичній або юридичній) та її майну. Крім цього, ця подія повинна настати обов’язково. Деякі страхові події передбачувані, а часом і просто неминучі (як, наприклад, закінчення строку дії договору страхування життя). Це також суперечить уяві про подію, на випадок якої здійснюється страхування і яка повинна мати ознаки випадковості та ймовірності.

В особовому страхуванні, яке має забезпечувальний характер, тобто здійснюється на випадок смерті особи, досягнення нею певного віку або настання в її житті іншої передбаченої договором події, поняття „шкода” загалом не повинна застосовуватися, оскільки сутністю цієї послуги є не її відшкодування, а надання матеріального забезпечення такій особі або вигодонабувачу.

На основі узагальнення та аналізу праць вітчизняних і зарубіжних фахівців зроблено висновок, що діяльність страховика, яка направлена на матеріальне забезпечення у формі одноразової або періодично виплачуваної страхової суми певній фізичній особі (убезпеченому) або її вигодонабувачу, за рахунок сплати (одноразово або періодично) страхових внесків та доходу від управління страховиком коштами страхових резервів пропонується іменувати як „убезпечення життя”. Це також ґрунтується на тому, що термін „страхування життя” та похідні від нього є не зовсім придатними для використання як в українській, так, зокрема, і в російській мові, бо походять від слова "страх", хоча в більшості європейських мов походять від слів, які символізують впевненість, надійність, добробут, безпеку, віру в майбутнє. У свою чергу, це потребує відповідного законодавчого врегулювання.

Дослідженням встановлено, що на зростання попиту на забезпечення життя впливають: ризик як потенційна небезпека життю, здоров’ю, працездатності та пенсійному забезпеченню фізичної особи; скорочення соціального захисту

населення в рамках державної системи соціального страхування та пенсійного забезпечення; податкове стимулювання юридичних та фізичних осіб до укладання договорів довгострокового нагромаджувального убезпечення життя; зростання обсягів кредитування на придбання житла, автомобіля, а також навчання. Важливою умовою розвитку ринку убезпечення життя є наявність: системи державного регулювання та нагляду, стабільної національної валюти, невисоких рівнів інфляції та розвинутого фондового ринку (особливо для інвестиційного страхування життя).

Головна мета ринку убезпечення життя – забезпечення безперервного процесу суспільного відтворення шляхом здійснення страхових виплат особам у разі смерті убезпеченого, а також дожиття ним до певної дати та/або настання певної події (шлюб, вступ до вищого навчального закладу, інвалідність або тимчасова непрацездатність внаслідок нещасного випадку або критичного захворювання) протягом дії договору убезпечення життя.

Учасниками ринку убезпечення життя є: споживачі страхових послуг (страхувальники, убезпечені, вигодонабувачі); надавачі (компанії з убезпечення життя); інфраструктура (страхові брокери, страхові агенти, об'єднання страховиків та посередників, аудитори, актуарії, перестраховики, банки, компанії з управління активами, інвестиційні фонди, рейтингові агентства, навчальні та наукові заклади, засоби масової інформації тощо); держава (регулятор та інші уповноважені органи державної влади).

За територіальними ознаками розрізняють: світові, місцеві, регіональні та національні ринки убезпечення життя, відносно до кожної країни – внутрішній та зовнішній. За рівнем конкуренції виділяють: вільний ринок, монополістичний ринок, ринок монополістичної конкуренції та олігополістичний ринок, що дозволяє розрізняти конкурентні та неконкурентні ринки страхування життя. Існують також легальні та нелегальні ринки страхування життя.

Стан і перспективи розвитку ринку убезпечення життя характеризуються як абсолютними (обсяг страхових платежів і виплат, розмір страхових платежів на душу населення, кількість компаній з убезпечення життя, розмір активів, обсяг страхових резервів, розмір статутного капіталу, місткість ринку прямого страхування та перестраховування, чисельність зайнятого населення у цій сфері), так і відносними показниками (динаміка страхових платежів і виплат, рівень виплат, співвідношення страхових платежів до ВВП країни, частка у структурі страхового ринку, рівень монополізації, структура продуктового ряду та каналів збуту, рентабельність діяльності страховиків, рівень інвестиційного доходу, ступінь затребуваності убезпечення життя як інструменту реалізації державних програм і підвищення їх соціально-економічної ефективності, ступінь міжнародної інтеграції національного ринку убезпечення життя).

Важливими умовами формування ринку убезпечення життя є інтерес інвесторів до заснування компаній з убезпечення життя; наявність необхідної статистичної та інформаційної бази для розрахунку страхових тарифів і можливість оцінки страхового ризику; досконале страхове законодавство; ефективне функціонування фінансового ринку, що дозволяє гарантувати повернення та прибутковість інвестицій страховиків; наявність актуаріїв,

професійних менеджерів, продавців, фахівців з андеррайтингу та врегулювання страхових випадків за договорами ubezpieчення життя.

За результатами дослідження встановлено, що предмет діяльності компаній з ubezpieчення життя може бути визначений як: укладання індивідуальних та/або колективних договорів, за якими страховик приймає зобов'язання за сплачений страховальником страховий платіж здійснити страхові виплати у разі смерті ubezpieченого, а також дожиття ним до певної дати та/або настання певної події (шлюб, вступ на вищого навчального закладу, інвалідність або тимчасова непрацездатність внаслідок нещасного випадку або критичного захворювання) протягом дії договору ubezpieчення життя; розміщення вільних коштів, управління страховими резервами на користь ubezpieченого; кредитування ubezpieченого в межах викупної суми; перестраховування ризиків смерті, інвалідності або тимчасової непрацездатності за договорами ubezpieчення життя; посередництво у наданні послуг від імені інших страховиків, банків (асюрбанкінг) та інвестиційних фондів (інвестиційне страхування життя).

Державне регулювання ринку страхування життя поділяється на пряме (страхове законодавство, безпосередня участь держави у формуванні ринку ubezpieчення життя населення; захист сумлінної конкуренції на страховому ринку, запобігання та усунення монополізму; діяльність органів нагляду) та непряме (використання низки економічних важелів, наприклад, податкових, грошово-кредитних тощо). У процесі становлення та розвитку ринку страхування життя держава виконує наступні функції: регулювання, контролю, стимулювання, організації та захисту. Це реалізується через механізми державного регулювання та саморегулювання (інституційного регулювання), які взаємодоповнюють одне одного. При цьому державне регулювання є загальним, а саморегулювання – конкретно-обов'язковим, тобто обов'язковим лише для членів об'єднання. За певних обставин держава може наділити деякими повноваженнями саморегульовані організації.

З огляду на важливу роль агентів у донесенні страхових послуг до населення та підприємств пропонується, щоб допуск до цієї діяльності отримували лише кваліфіковані особи. У цьому питанні Федерація страхових посередників України за погодженням Держфінпослуг могла би стати координатором єдиного державного реєстру страхових агентів, а також розробником необхідних кваліфікаційних вимог, які можуть передбачати: заяву про реєстрацію з вказівкою деталізованої інформації про себе, рід занять і попередній досвід професійної діяльності; рекомендацію страховика, що підтверджує необхідний рівень компетентності й надійності такого страхового посередника; відповідне навчання та (або) здачу письмового іспиту для підтвердження володіння професійними знаннями (у тому числі теорією ubezpieчення життя, нормативними актами, що регулюють відносини в цій сфері тощо).

Розділ 2 „Страхування життя як складова національного страхового ринку” присвячено узагальненню еволюції та тенденцій розвитку ринку ubezpieчення життя в Україні. Охарактеризовано вплив держави на розвиток ubezpieчення життя, проаналізовано фінансову безпеку цього ринку та її значення для суспільства.

Історія становлення та розвитку ринку ubezpieчення життя в межах території сучасної України мала чотири періоди:

1. Середньовічний, якому притаманне зародження перших ознак ubezpieчення життя (здійснення виплат у разі смерті особи, формування грошового фонду на взаємній основі);

2. Капіталістичний, для якого характерне створення взаємних та акціонерних страхових компаній, науковий характер діяльності на підставі таблиць смертності та актуарних розрахунків, державне регулювання, в т.ч. встановлення вимог до іноземних інвесторів;

3. Радянський, або державно-монополістичний, що передбачав державний контроль, монополію Держстраху, політизацію, централізацію страхових резервів, народне страхування;

4. Сучасний, у свою чергу, розподіляється на два етапи:

1) занепаду (1991-2000 рр.), що характеризується демонополізацією ринку, запровадженням державного регулювання та нагляду, встановленням вимог до формування та розміщення страхових резервів, банкрутством та шахрайством страховиків, нелегальною діяльністю іноземних страхових посередників, відокремленням ubezpieчення життя від інших видів страхової діяльності;

2) відродження (з 2001 р. по наші дні), про що свідчить покращення макроекономічних показників, підвищення платоспроможності населення, запровадження податкових пільг для довгострокових договорів ubezpieчення життя, прихід іноземних інвесторів, у т.ч. лідерів міжнародного фінансового ринку, встановлення вимог до мінімального розміру статутного капіталу страховика (1,5 млн. євро), прийняття порядку формування та розміщення страхових резервів, встановлення вимог до договорів та персоніфікованого обліку застрахованих.

Як показало дослідження, на ринку страхування життя в Україні наявна помірна монополізація з тенденцією до звуження конкурентного середовища. Зокрема, частка страхових платежів за договорами страхування життя перших трьох страховиків у 2006 р. становила 69,2% (у 2005 р. - 52,1% , у 2004 р. - 56,25% та у 2003 р. – 69,23%). Першим 10-ти компаніям зі страхування життя у 2006 р. належало 95,3% отриманих страхових платежів (у 2005 р. - 91,2%, у 2004 р. – 93% та у 2003 р. – 95,3%). Для збереження існуючої конкуренції на ринку ubezpieчення життя, його інвестиційної привабливості, необхідно посилити державне регулювання цього ринку через запровадження механізмів відстеження ринкових часток, цін і обсягів послуг, що надаються компаніями з ubezpieчення життя.

Дослідженням також встановлено, що збільшення рівня особистих доходів громадян, формування середнього класу, зменшення кількості розлучень, збільшення шлюбів та народжуваності, реформа пенсійного та медичного забезпечення, податкові стимули, а також політична стабільність у суспільстві є важливими чинниками зростання ринку ubezpieчення життя.

Частка платежів з ubezpieчення життя у витратах населення за останні п'ять років збільшилась майже у дев'ять разів. Зокрема, якщо цей показник у 2001 році становив 0,01%, то за результатами 2006 року - 0,095% (табл. 1). Це сталося, у т.ч. за рахунок зменшення витрат населення на придбання товарів та послуг з 88,6% у 2001 р. до 80,63% у 2006 р. з одночасним збільшенням частки витрат на

придбання фінансових активів з 2,14% до 9,62% відповідно. Отже, у громадян відновлюється звичка нагромаджувати кошти, а тому, слід очікувати у найближчі роки підвищення попиту на фінансові послуги, в т.ч. убезпечення життя.

Таблиця 1

**Платежі зі страхування життя у складі витрат населення України,
2001-2006рр.**

Показник	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Витрати населення, млн. грн.	157 996	185 073	215 672	274 241	370 636	475 200
<i>Витрати населення до минулого року, %</i>	-	117,1	116,5	127,2	135,1	128,2
Страхові платежі з убезпечення життя, млн. грн.	16	24	73	187	321	451
<i>Страхові платежі до минулого року, %</i>	-	152,2	305,0	256,4	171,9	140,3
<i>Убезпечення життя у витратах населення, %</i>	0,010	0,013	0,034	0,068	0,087	0,095

Джерело: розробка автора за даними Держкомстату, Держфінпослуг.

Автором встановлено, що на фінансову безпеку ринку страхування життя негативно впливають наступні чинники: низький рівень страхової культури й платоспроможності населення; збиткова діяльність підприємств; висока інфляція; недостатність капіталу та низька платоспроможність страховиків, а також відсутність дієвих гарантій у разі їх банкрутства чи ліквідації; недоліки нормативно-правового регулювання, в т. ч. прогалини податкового законодавства; монополізація ринку; неправомірні дії державних органів і управління; низька кваліфікація працівників компаній зі страхування життя та страхових посередників; залучення „зайвого” іноземного капіталу; залежність від іноземних перестраховиків; страхове шахрайство; легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом; некваліфіковані актуарні розрахунки та неадекватні статистичні дані; неринкові відносини на ринку пенсійного забезпечення та іпотеки.

Будучи складовою національного страхового ринку, убезпечення життя дає змогу успішно вирішувати багато соціальних проблем, що існують у суспільстві, та задовольняти потреби юридичних і фізичних осіб у забезпеченні стійких гарантій захисту майнових інтересів, пов'язаних із збереженням певного рівня добробуту та здоров'я населення.

Реалізація державної політики щодо розвитку ринку страхування життя та його регулювання здійснюються через відповідну систему органів законодавчої та виконавчої влади через уповноважений орган - Держфінпослуг. Дослідження автора показало, що держава може впливати на ринок убезпечення життя шляхом нормативно-правового забезпечення, запровадження державного нагляду (попередній, поточний та ліквідаційний) та проведення державного страхування.

У розділі 3 „Удосконалення державного регулювання ринку страхування життя” у контексті зарубіжного досвіду державного регулювання ринку

страхування життя проаналізовано вітчизняне законодавство, узагальнено проблеми розвитку страхування життя в умовах глобалізації світової економіки, визначено напрямки удосконалення страхового нагляду та заходи держави щодо запобігання страховому шахрайству, а також відмиванню „брудних” грошей на ринку страхування життя.

У більшості країн світу протягом останніх десятиріч мають місце тенденції консолідації, тобто злиття або приєднання компаній зі страхування життя. Основними причинами та передумовами цих процесів є: перенасичення у розвинутих країнах світу ринків убезпечення життя значною кількістю страховиків, які мають високий рівень капіталізації, і, як наслідок, жорстка конкуренція між ними; потреба подальшого розвитку та збільшення обсягів надходжень страхових платежів в умовах скорочення потенціалу та еластичності попиту на послуги убезпечення життя в економічно розвинених країнах; прагнення страховиків розширення географії своєї діяльності та забезпечення диверсифікації ризиків як основи формування збалансованого страхового портфеля через проникнення на страхові ринки інших країн; бажання скорочення видатків на утримання страхових компаній, що є основною економічною передумовою концентрації в будь-якій галузі економіки. Відсутність на ринку страхування життя в Україні страховика, який би мав понад 50% від всього обсягу надходжень страхових платежів, свідчить про помірну конкуренцію. Це у свою чергу привертає увагу інвесторів.

До позитивних результатів лібералізації ринку убезпечення життя слід віднести: підвищення якості надання страхових послуг; збільшення іноземних інвестицій у розвиток страхової інфраструктури; використання передових страхових технологій та „know-how”; вихід національних компаній на міжнародні ринки; оптимізацію розподілу ризиків (включаючи міжнародне перестраховування); підвищення капіталізації та місткості страхового ринку за рахунок коштів інвесторів. При цьому існують такі ризики, як втрата національного контролю над страховими резервами та інвестиційними коштами; труднощі при здійсненні державного нагляду щодо відповідальності філії страховика-нерезидента перед споживачами.

Глобалізація ринку убезпечення життя відбувається на двох рівнях: мікро - і макроекономічному. Головною особливістю глобалізації на мікрорівні насамперед є загальна стратегія страховика, глобальна за характером - орієнтація на ринки збуту в усьому світі та створення дочірніх структур в різних країнах. На макрорівні - це відповідний вплив держави на ринок страхування життя - тобто скорочення або усунення обмежень на шляху міжнародної торгівлі, іноземних інвестицій, міжнародних фінансових операцій. Тому в умовах глобалізації світової економіки першочерговим завданням будь-якої держави є забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та захист національних товаровиробників. Це завдання є засобом для реалізації її головної мети - підвищення якості життя населення. На жаль, в Україні слабкий ринок убезпечення життя як одне з найбільш потенційно-потужних джерел довгострокових інвестицій в економіку залишається осторонь інвестиційних процесів, що не сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних

підприємств. Це, у свою чергу, негативно впливає на покращення якості життя населення України та зменшує попит на послуги з убезпечення життя (табл. 2).

Таблиця 2

Інтегральний показник якості життя населення, розмір страхових платежів зі страхування життя на душу населення та індекс конкурентоспроможності економіки європейських країн за 2005 р.

№	Країна	Інтегральний показник якості життя населення	Індекс конкурентоспроможності	Співвідношення страхування життя до ВВП, %	Платежі зі страхування життя на душу населення, дол. США
1	2	3	4	5	6
1	Бельгія	0,945	4,88	8,36	2988,7
2	Німеччина	0,930	5,24	3,06	1042,1
3	Італія	0,934	4,38	4,86	1449,8
4	Люксембург	0,949	4,99	1,52	1112,5
5	Нідерланди	0,943	5,24	5,12	1954,2
6	Франція	0,938	4,91	7,08	2474,6
7	Латвія	0,836	4,54	0,31	13,3
8	Литва	0,852	4,39	0,41	30,4
9	Польща	0,858	4,15	1,31	101,9
10	Словенія	0,904	4,70	1,69	292,6
11	Чехія	0,874	4,48	1,53	183,6
12	Україна	0,766	3,17	0,08	1,3

Джерело: розрахунки автора за даними Insurance TOP.

Автором дослідження встановлено, що в умовах глобалізації світової економіки державне регулювання убезпечення життя в Україні повинне передбачати захист інтересів страхувальників (застрахованих, вигодонабувачів), підтримку національних страховиків та страхових посередників, зміцнення законодавчої бази захисту прав інвесторів та стимулювання розміщення коштів страхових резервів з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки та підвищення якості життя населення. Цьому сприятиме запровадження пруденційного нагляду, складання та розкриття консолідованої фінансової звітності страховиків відповідно до міжнародних стандартів, запровадження вимог до кваліфікованих інвесторів, встановлення відповідальності страховиків-емітентів перед інвесторами, що забезпечить стабільність капіталу страховиків та створить механізм протидії несанкціонованому поглинанню на ринку убезпечення життя.

Пруденційний страховий нагляд – це система вимог до фінансової стабільності страховиків, покликана сприяти ефективному й стабільному функціонуванню страхового ринку в звичайний час і управляти ситуацією при виникненні загрози фінансової кризи. Основою пруденційного страхового нагляду є пруденційні нормативи або „коефіцієнти розсудливості”. Одним із головних

завдань пруденційного нагляду є фінансова стабільність та платоспроможність страховика. Як правило, платоспроможність страховика контролюється органом страхового нагляду, а в деяких випадках – призначеним або уповноваженим актуарієм. Зміст діяльності та межі відповідальності актуаріїв повинні бути чітко регламентовані в Законі України „Про страхування”.

Проблема боротьби з шахрайством на ринках фінансових послуг актуальна для всіх країн. На сьогодні увага злочинців все більше переноситься з таких традиційних об'єктів злочинної діяльності, як банківська галузь та фондовий ринок, у сферу страхових відносин. Автором встановлено, що одними з головних обставин, які сприяють зростанню страхового шахрайства, є: небажання громадян звертатися до правоохоронних органів та Держфінпослуг з заявою про вчинення у відношенні них страхового шахрайства; недооцінка правоохоронними органами та Держфінпослуг суспільної небезпеки цього злочину, у тому числі тих його випадках, що вчиняються професійними страховими шахраями; недоліки статистичного обліку страхового шахрайства; відсутність законодавчої регламентації страхового шахрайства та покарання за нього.

За оцінкою експертів з фінансового моніторингу, ринок страхування життя привабливий для суб'єктів відмивання брудних грошей тим, що для нього характерний низький рівень виявлення відмивання коштів порівняно з масштабами галузі. Тому в розвинених країнах світу боротьба з відмиванням грошей виділена як окремих напрямком у рамках загальної концепції заходів протидії міжнародній організованій злочинності. У більшості розвинених країн світу створена законодавча база для судового переслідування осіб, винних у відмиванні злочинних доходів, відпрацьована система заходів щодо конфіскації доходів, отриманих злочинним шляхом, у тому числі чітко регламентуються заходи щодо боротьби з відмиванням грошей, механізм взаємодії національних правоохоронних і контролюючих органів, пов'язаний з реалізацією цих заходів, а також відповідне обмеження банківської та комерційної таємниці, а також таємниці страхування.

З огляду на те, що на ринку страхових послуг існує загроза використання його для відмивання грошей, IAIS визначила роботу щодо боротьби з цим явищем своїм пріоритетним завданням. Зокрема, в Рекомендаціях для органів страхового нагляду та страхових організацій (січень 2002р.) було розглянуто питання використання страхування для відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, і підкреслено значення наступних принципів: знай свого клієнта; співпраця з правоохоронними органами. Тому цих рекомендацій повинні обов'язково дотримуватись вітчизняні страховики, бо відповідна криміналізація ринку убезпечення життя може зашкодити реалізації його важливих соціально-економічних функцій в житті суспільства.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо державного регулювання ринку страхування

життя в Україні. Проведене дослідження дозволило автору зробити такі висновки та обґрунтувати наступні пропозиції:

1. Убезпечення життя – це управління соціальними ризиками за рахунок коштів централізованого страхового фонду з децентралізованих джерел; економічні відносини, які виникають за договором та передбачають обов'язок страховика здійснити страхову виплату у разі смерті ubezpieченого на користь вигодонабувача (член сім'ї, підприємство чи інша особа), за вирахуванням не повернутих ubezpieченим кредитів за таким договором та передбачених відсотків, а також, якщо це передбачено договором, у разі дожиття ubezpieченого до закінчення строку дії договору та (або) настання у житті ubezpieченого певної події (шлюб, вступ до вищого навчального закладу, інвалідність або тимчасова непрацездатність внаслідок нещасного випадку або критичного захворювання) протягом дії договору ubezpieчення життя.

2. Принципи ubezpieчення життя розподіляються на: загальні (притаманні страхуванню в цілому): наявність страхового ризику, існування страхового інтересу, конкурентність та максимальна сумлінність; конкретні: платність, неперервність, поворотність, диверсифікованість; спеціальні (притаманні тільки ubezpieченню життя): забезпечення фінансової потреби ubezpieченого та/або вигодонабувача, довгостроковість договірних відносин, участь ubezpieченого у прибутку від розміщення коштів страхових резервів, можливість цесії та кредитування ubezpieченого, право ubezpieченого на викупну суму.

3. Ринок ubezpieчення життя - це економічний простір, або система, що керується співвідношенням попиту покупців – страхувальників (застрахованих, вигодонабувачів) - та пропозицією продавців – компаній з ubezpieчення життя щодо надання відповідного страхового захисту. Вищезазначений попит визначається трьома головними факторами: ubezpieчення життя, як елементу ризик-менеджменту юридичної або фізичної особи; платоспроможністю страхувальника за рахунок зростання його доходів та/або реструктуризації витрат на управління ризиками; рівнем страхової культури страхувальника, яка виражається ступенем бажання укласти договір ubezpieчення життя залежно від певних мотивів (вимога закону або договірних відносин, набутий досвід, податкові преференції, бажання збагачення, можливість працевлаштування, вплив реклами, активність продавця, тощо).

У ринковій економіці ubezpieчення життя виконує наступні функції: формування соціально-орієнтованого суспільства з ubezpieченим майбутнім, поліпшення демографічної ситуації, інвестування, кредитування, мотивації персоналу суб'єктів господарювання.

4. Еволюція розвитку ринку ubezpieчення життя на території в межах сучасної України включає наступні періоди: середньовічний, капіталістичний, радянський (державно-монополістичний) та сучасний, який, у свою чергу, розподіляється на два етапи - занепаду (1991-2000 рр.) та відродження (з 2001 р. по наші дні). Проблеми розвитку ринку ubezpieчення життя є як породженням нестабільної соціально економічної ситуації сьогодні, так і наслідком культурно-історичних традицій українського суспільства.

5. Враховуючи низький рівень забезпечення персоналом, високу плінність кадрів та неналежне технологічне забезпечення Держфінпослуг, здійснення

страхового нагляду на ринку страхування життя є неефективним. Тому автором пропонується використати досвід зарубіжних країн щодо впровадження платежів нагляду, коли кошторис Держфінпослуг складатиметься як з бюджетних коштів, так і з надходжень від страховиків та інших учасників небанківського ринку.

6. Під фінансовою безпекою страхування життя слід розуміти такий рівень забезпеченості інтересів убезпечених (вигодонабувачів, страхувальників), страховиків, перестраховиків, посередників, інвесторів, позичальників, кредиторів, а також держави, який забезпечує уникнення (зменшення) збитків на ринку убезпечення життя. При цьому фінансова безпека ринку страхування життя, будучи складовою частиною фінансової безпеки інвестиційно-кредитного ринку та недержавного пенсійного забезпечення, потребує значної уваги не тільки з боку держави та саморегулювальних організацій, але й суспільства в цілому.

7. Діяльність інституційних суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення є ринковою, тому держава повинна забезпечити конкурентний ринок цих послуг. У зв'язку з цим, автором пропонується визначити умови діяльності компаній зі страхування життя в системі недержавного пенсійного забезпечення, та запровадити цільові резерви та/або гарантійні фонди для компенсації застрахованим у разі неплатоспроможності страховиків

8. Для підвищення ефективності державного регулювання убезпечення життя в умовах глобалізації світової економіки автором пропонується: ввести в законодавство поняття „кваліфікований інвестор”, для якого повинен бути встановлений особливий порядок регулювання, що забезпечить стабільність акціонерного капіталу вітчизняних страховиків та створить механізм протидії їх несанкціонованому поглинанню; запровадити корпоративне управління через механізм розкриття страховиками інформації про свою діяльність та забезпечення її прозорості, а також складання та розкриття консолідованої фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів; врегулювати законами України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” та „Про страхування” поняття “страхова група”, визначити процедуру створення, діяльності та ліквідації страхових груп, запровадити систему державного нагляду за страховими групами та встановити консолідовану звітність за її учасниками.

9. Оскільки шахрайство на ринку убезпечення життя ускладнює або блокує виконання важливих для країни соціально-економічних завдань, воно містить у собі підвищену суспільну небезпеку. Тому автором пропонується передбачити у системі державного регулювання сукупність наступних заходів: попередження страхового шахрайства, профілактика страхових злочинів серед професійних учасників ринку убезпечення життя та населення.

10. Для удосконалення системи запобігання відмиванню брудних грошей на ринку страхування життя автор вважає за необхідне централізоване на рівні Держфінмоніторингу разом з Держфінпослуг, НБУ, ДКЦПФР і правоохоронними органами періодичне узагальнення типології способів відмивання грошей на цьому ринку та доведення їх до відповідальних працівників з фінансового моніторингу компаній зі страхування життя та банків, а також страхових посередників.

Перелік наукових праць автора за темою дисертації

Монографії та навчальні посібники:

1. Залетов О.М. Убезпечення життя: Монографія. – К.: Міжнародна агенція „Бізон”, 2006. – 685 с. (41,8 друк. арк.)
2. Залетов А.Н. Страхование в Украине. Под редакцией д.е.н. Слюсаренко О.А. – К.: Международная агенция „Бизон”, 2002. – 450 с. (26,3 друк. арк.)
3. Залетов О.М. Страхування UA. Навчальний посібник. За редакцією д.е.н. О.О. Слюсаренко – К.: Міжнародна агенція „Бізон”, 2003. – 304 с. (20 друк. арк.).
4. Бирюков В.М., Ефимов Ю.П., Залетов О.М., Мюллер П., Расшивалов Д.П. Страхове посередництво: теорія та практика. Навчальний посібник. За редакцією О.М. Залетова – К.: Міжнародна агенція „Бізон”, 2004. – 412 с. (24 друк. арк.) (особисто автору належить 4,3 друк. арк.; теоретично визначено сутність страхового посередництва як об’єкт державного регулювання – розділ 2; визначено сутність нових форм посередництва та можливість їх розвитку в Україні – розділ 3).

Статті в наукових фахових виданнях:

5. Залетов О.М. Державна політика на страховому ринку України // Фінанси України. – 2001. – №11. – С. 119 – 126 (0,4 друк. арк.)
6. Залетов О.М. Поняття та відмінність ubezpieczenia (страхування) життя // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка „Економіка” – 2006. – №81–82. – С.75 – 77 (0,3 друк. арк.)
7. Залетов О.М. Страхування життя: функції та роль у ринковій економіці // Фінанси, облік і аудит. Збірник наукових праць. – К.: КНЕУ. – 2006. – №7.– С.47 – 53 (0,4 друк. арк.)

В інших виданнях:

8. Залетов О.М. Проблеми інтеграції страхового ринку України // Финансовые услуги. – 1999. – №1–2. – С. 10 – 13 (0,48 друк. арк.)
9. Залетов А.Н. Украинский рынок развивается, но «жизни» все меньше // Российский страховой бюллетень. – 2000. – №4. – С.41–46 (0,72 друк. арк.)
10. Залетов А.Н. Кадры нужны везде и всегда, а как же наука? // Финансовые услуги. – 2002. – №11–12. – С. 13 – 15 (0,35 друк. арк.)
11. Залетов О.М. Особливості банкрутства, реорганізації та ліквідації страхових організацій // Банкрутство: практичні аспекти. Центр комерційного права. – 2002. – С. 61–87 (1,65 друк. арк.)
12. Залетов О.М. Страховий ринок як показник соціально орієнтованої економіки // Страховий ринок України. – 2003. – С. 62–69 (0,96 друк. арк.)
13. Залетов О.М. Страхові групи: новий етап розвитку страхового ринку України // Страхова справа. – 2003. – № 4 (12) – С. 58–61 (0,45 друк. арк.)
14. Залетов О.М. Страхування в Україні // Практичні поради у питаннях та відповідях. – К.: Центр комерційного права, 2003. – С.9 –131 (7,55 друк. арк.)
15. Залетов А.Н. Страхование жизни: 9 месяцев 2004 // Insurance TOP. – 2004. – №4(8). – С. 6 – 22 (1 друк. арк.)
16. Залетов А.Н. Страхование жизни в Украине в 2004 году // Insurance TOP. – 2005. – №1(9). – С. 10 –20 (1,2 друк. арк.)

17. Залетов А.Н. Пукала Р., Слюсаренко О.А., Цыганов А.А. Страховые рынки Восточной Европы и СНГ. Руководитель авторского коллектива А.Н. Залетов – К.: Международная агенция „Бизон”, 2004. – 623 с. (36,4 друк. арк.) (особисто автору належить 20,6 друк. арк.; теоретично обґрунтовано державне регулювання та нагляд за страховою діяльністю в кранах СНД та Східної Європи: Азербайджані – Розділ 1; Вірменії – Розділ 2; Білорусі – Розділ 3; Болгарії – Розділ 4; Угорщині – Розділ 5; Грузії – Розділ 6; Киргизстані – Розділ 8; Латвії – Розділ 9; Литві – Розділ 10; Молдові – Розділ 11; Словаччині – Розділ 14; Словенії – Розділ 15; Узбекистані – Розділ 16; Чехії – Розділ 18; Естонії – Розділ 19).

18. Залетов А.Н. Страховой рынок Украины: состояние и перспективы развития // Страховое ревью. – 2004. – №11 (127). – С. 3–24 (2,64 друк. арк.)

19. Залетов А.Н. Инвестиционная политика на страховом рынке Украины // Материалы VII Международного форума участников рынка капитала. – 2004. – С. 54–58 (0,6 друк. арк.)

20. Залетов О.М. Фінансово-економічні основи діяльності страхових агентів // Страхова справа. – 2004. – №4(16). – С. 68–75 (0,75 друк. арк.)

21. Залетов А.Н. Международный опыт государственного регулирования и правового обеспечения страхового посредничества // Материалы IV Международного Ялтинского форума участников страхового рынка. – 2004. – С. 19–21 (0,36 друк. арк.)

22. Залетов А.Н. Перспективы украинского страхования жизни // Финансовые услуги. – 2005. – №6. – С. 28–31 (0,30 друк. арк.)

23. Залетов А.Н. Страхование жизни // Insurance TOP. – 2005. – №4(12). – С.11–19 (0,5 друк. арк.)

24. Залетов А.Н. Страхование жизни: мифы и реальность // Insurance TOP. – 2005. – №2(10). – С. 60–76 (1 друк. арк.)

25. Залетов О.М. Поняття та основна суть убезпечення (страхування) життя // Страхова справа. – 2005. - №4(20). – С. 64–67 (0,45 друк. арк.)

26. Залетов А.Н. Иностраный капитал на страховом рынке Украины: тенденции и прогнозы // Организация продаж страховых продуктов. – 2006. – №2(06). – С. 5–11. (0,86 друк. арк.)

27. Залетов А.Н. Пенсионные системы: обзор // Страховой клуб. – 2006. – №4 (30). – С. 41–46 (0,36 друк. арк.)

28. Залетов А.Н. Страховые рынки СНГ и стран Балтии: итоги 2005 года // Insurance TOP. – 2006. – №1(13). – С. 2–30 (1,75 друк. арк.)

29. Залетов А.Н. Тенденции развития рынка страхования жизни в Украине // Организация продаж страховых продуктов. – 2006. – №1(05). – С. 21–26 (0,7 друк. арк.)

30. Залетов О.М. Відмивання брудних коштів та заходи боротьби на страховому ринку // Страхова справа. – 2006. №1(21). – С. 36–38 (0,35 друк. арк.)

31. Залетов О.М. Ринок страхування як важливий сектор національної економіки // Страховий ринок України. – 2006. – С. 31–32 (0,24 друк. арк.)

32. Залетов О.М. Роль та місце компаній зі страхування життя в системі недержавного пенсійного забезпечення // Економічний часопис – XXI. – 2006. – № 3-4. – С. 38–41 (0,49 друк. арк.)

33. Залетов О.М. Пенсійний захист населення: глобальна проблема ХХІ століття // Страхова справа. – 2006. – №3(23). – С. 12 – 17 (0,45 друк. арк.)

АНОТАЦІЯ

Залетов О.М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”. – Київ, 2007.

В науковій праці досліджено ринок страхування життя та його роль у сучасній економіці, виявлено причини недоліків державного регулювання ринку страхування життя в Україні та визначено шляхи вирішення існуючих проблем з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Розглянуто загальнотеоретичні питання, пов’язані з розкриттям економічної необхідності, сутності, функцій та принципів страхування життя, а також особливостей ринку страхування життя та його державного регулювання.

Проаналізовано та узагальнено еволюцію розвитку ринку страхування життя в Україні, охарактеризовано вплив держави на розвиток страхування життя. Визначено зміст фінансової безпеки ринку страхування життя та її значення для суспільства.

Узагальнено та систематизовано зарубіжний досвід державного регулювання ринку страхування життя в умовах глобалізації світової економіки. Визначено шляхи удосконалення страхового нагляду ринку страхування життя та заходи держави щодо запобігання страховому шахрайству та відмиванню „брудних” грошей.

Дисертація містить науково обґрунтовані пропозиції щодо державного регулювання ринку страхування життя в Україні.

Ключові слова: страхування життя, ринок страхування життя, глобалізація, державне регулювання, пруденційний нагляд, страхове шахрайство, фінансова безпека.

АННОТАЦИЯ

Залетов А.Н. Государственное регулирование рынка страхования жизни в Украине. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 - деньги, финансы и кредит. – ГВУЗ „Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана”. - Киев, 2007.

Диссертация посвящена исследованию процессов формирования рынка страхования жизни Украины в условиях рыночной трансформации ее экономики. Исследование направлено на разработку теоретических основ и практических рекомендаций по формированию и развитию отечественного рынка страхования жизни, а также усовершенствованию его государственного регулирования.

На основе критического обзора существующих научных разработок даны авторские определения важнейших категорий и экономических понятий, связанных с рынком страхования жизни: внесены уточнения в определения страхования, страхового рынка и др. Получила дальнейшее развитие классификация видов страхования жизни и детализация принципов страхования жизни, в частности, наряду с общими и конкретными выделены специальные (обеспечение финансовой потребности застрахованного и/или выгодоприобретателя, долгосрочность договорных отношений, участие застрахованного в прибыли от размещения средств страховых резервов, возможность цессии и кредитование застрахованного, право застрахованного на выкупную сумму).

В работе исследован рынок страхования жизни и его роль в современной экономике, выявлены причины недостатков государственного регулирования рынка страхования жизни в Украине и определены пути решения существующих проблем с учетом позитивного зарубежного опыта. Установлено, что обязательным условием существования рынка страхования жизни является наличие: стабильной национальной валюты, невысоких уровней инфляции, объектов страхования (жизнь, здоровье, трудоспособность и пенсионное обеспечение застрахованных), потребность у населения страхования жизни, субъектов страховых отношений, развитого фондового рынка (особенно при инвестиционном страховании жизни).

Выявлено, что важными условиями формирования рынка страхования жизни являются: интерес инвесторов к учреждению страховых компаний; платежеспособность и страховая культура населения; наличие таблиц смертности, а также необходимой статистической и информационной базы для расчета страховых тарифов и возможность оценки страхового риска; развитое страховое законодательство; эффективное функционирование финансового рынка, который позволяет гарантировать возвратность и прибыльность инвестиций страховщиков; наличие актуариев, профессиональных менеджеров, продавцов и специалистов в сфере андеррайтинга страхования жизни.

Систематизированы и охарактеризованы этапы эволюции развития рынка страхования жизни в Украине, выявлено влияние государства на развитие страхования жизни. Определено содержание финансовой безопасности рынка страхования жизни и его значение для общества.

Обобщен и систематизирован зарубежный опыт государственного регулирования рынка страхования жизни и отечественное законодательство, регулирующее функционирование этого рынка, определены проблемы его развития в условиях глобализации мировой экономики.

Определены пути усовершенствования страхового надзора рынка страхования жизни и мероприятия государства по предотвращению страхового мошенничества и отмывания „грязных” денег на этом рынке.

Диссертация содержит научно обоснованные предложения по государственному регулированию рынка страхования жизни в Украине.

Ключевые слова: страхование жизни, рынок страхования жизни, глобализация, государственное регулирование, пруденциальный надзор, страховое мошенничество, финансовая безопасность.

ANNOTATION

Zaletov O.M. The Governmental regulation of the life insurance market in Ukraine. - Manuscript.

Dissertation on obtaining scientific degree of the candidate of economic sciences on the specialty 08.00.08 - money, finances and credit. **Kiev National Economic University (Vadima Getmana. Kiev, 2007).**

The scientific research is dedicated to the life insurance market and its role in a modern economy. Exposed reasons of the governmental regulation shortcomings at the life-insurance market in Ukraine and determined ways of improvement of the existing problems taking into consideration positive foreign experience.

Considered general theoretic questions related to disclosing of the economic substantiation, functions, necessity and principles of the life insurance, and characteristics of the life insurance market and its governmental regulation.

Analyzed and generalized evolution of the life insurance market development in Ukraine. Described influence of the state regulation on life insurance development. Specified core points of financial safety of the life insurance market and its importance for society.

Systematized and generalized foreign experience of the governmental regulation of life insurance market and domestic legislation, which regulates functioning of this market, generalized problems of its development in the conditions of world economy globalization.

Defined improvement ways of insurance supervision of the life insurance market and governmental regulation means as for the money laundering prevention and frauds at this market.

Dissertation contains the scientifically grounded suggestions in relation to the governmental regulation of life insurance market in Ukraine.

Keywords: life insurance, market of the life insurance, globalization, government al regulation, and prudential supervision, fraud at the life insurance market, financial safety.